

ЛЪЧЕЗАР ПЕРЧЕКЛИЙСКИ
Югозападен университет
„Неофит Рилски“ – Благоевград
✉ llper@swu.bg

МАРИАНА КЕРАНДЖИЕВА
Югозападен университет
„Неофит Рилски“ – Благоевград
✉ mkerandjieva@mail.bg

ИМЕНА НА ЛИЦА В АХТАРОВИЯ ЦАРСТВЕНИК ОТ 1844 Г.

Статията разглежда имената на лица в Ахтаровия Царственик от 1844 г. Ръкописът е интересен не само със своето съдържание, но и със своя език, в който е съчетана диалектна и книжовна лексика. Славянските названия на лица са класифицирани по словообразователни модели, като навсякъде е посочена и морфологичната основа на имената. Чуждоезиковите заемки са представени според техния произход. Направени са изводи за продуктивността на словообразователните модели, за структурата на названията, за полифункционалността на отделните наставки и др. Анализирани са книжовните заемки от църковнославянски/руски, гръцки, а също и от някои западноевропейски езици.

Ключови думи: Български книжовен език, деветнадесети век, имена на лица, словообразователни модели, заемки

Lachezar Perchekliyski
Southwestern University Neofit Rilski –
Blagoevgrad
✉ llper@swu.bg

Mariana Kerandzhieva
Southwestern University Neofit Rilski –
Blagoevgrad
✉ mkerandjieva@mail.bg

NOUNS DENOTING PERSONS IN AHTAR'S TSARSTVENIK FROM 1844

The article examines the nouns denoting persons in Ahtar's Tsarstvenik from 1844 – a revised version of Istoria Slavyanobolgarskaya. The manuscript is interesting not only for its content, but also for its language, which combines dialectal and literary lexis. The Slavic nouns are classified according to word-formation models but the morphological basis of the names is indicated everywhere. The loanwords are presented according to their origin. Some conclusions are made about the productivity of word-formation models, about the structure of the nouns, about the polyfunctionality of the suffixes, etc. The literary borrowings from Church Slavonic (or Russian), Greek, and also from some Western European languages are analyzed.

Keywords: Bulgarian standard language, nineteenth century, nouns denoting persons, word-formation models, borrowings

Преправките (преработки, царственици) на „История славянобългарска“ се появяват през първата четвърт на XIX век. Те представляват

компиляция от Паисиевото произведение и други текстове с историческо съдържание. Най-значими следи в епохата на Българското възрождане оставя творбата на Паисий Николаевич Рилски, която е позната в научната литература под наименованието „Рилска преправка“ ([1] Ангелов 1966: 50). Монахът създава своето компилативно съчинение през 1825 г., като обединява ведно Паисиевата „История славянобългарска“ и „Историята“ на Спиридон Габровски от 1792 г. ([1] Пак там: 45).

Към генеалогията на Рилската преправка условно може да се отнесе и един ръкопис, който е създаден през 1844 г. в Търново. Той е познат в паисиезнанието като „Ахтаров препис-преправка“ ([20] Пандурски 1972), „Препис-преправка на Кънчо Стоянов(ич)“ ([15] Маждракова-Чавдарова 1985: 82) или „Ахтаров царственик“. Ръкописната книга е създадена въз основа на вторична компиляция на 1) *Фотиновия препис* (1842 г.) на Рилската преправка и 2) *Втория търновски препис* (или Славейков Б, 1842 г.) на Паисиевата История, който е направен по Еленския препис от 1784 г.¹ Автори на Ахтаровия царственик са Кънчо Стоянович Бакал и Стоян Пенювич Ахтар. Първият преписва по-голямата част от книгата, а вторият допълва последните две глави и прерисува множество илюстрации от „Стематогрфия“ (1741 г.) на Христофор Жефарович.

Първото сведение за Ахтаровия царственик от 1844 г. е на Васил Пандурски – директор на Църковно-историческия и архивен институт ([19] Пандурски 1965). В друга своя статия Пандурски прави подробно археографско описание на паметника ([20] Пандурски 1972) и посочва, че ръкописът е направен за одеския българин Спиридон Николаев Палазов. Авторът доказва, че Ахтаровата преправка е създадена въз основа на Рилската преработка, но не е изцяло нейно копие, тъй като се наблюдават известни промени и добавки ([20] Пак там: 58–59, 61). Ръкописът се споменава още в трудове на В. Аронов ([2] 1969), О. Маджарова-Чавдарова ([15] 1985), П. Стефанов ([27] 2007), Ив. Радев ([21] 2012: 83–86) и др.² Текстът на Ахтаровия царственик е издаден през 2013 г.³

Предмет на това изследване са *имената на лица* в Ахтаровия царственик от 1844 г., като основната *цел* е да се направи лексико-словообразователен анализ на тези названия. Езикът в писмения паметник е важен, защото през 40-те години на XIX век текат разгорещени спорове за *основата на новобългарския книжовен език*. Обикновено се

¹ Вж. Перчеклийски, Л. *Ахтаровият царственик от 1844 г. Текст и изследване*. София: Балид-Инс, 2013, с. 77–78.

² Керанджиева, М. Лексиката в Ахтаровия царственик от 1844 година (Имена на действия и резултати от действия и имена на качества, свойства). В: *Национални филологически четения за студенти и докторанти „Благовезград 2019“*. (Съст. А. Стоилов, М. Панайотова). Благовезград: УИ „Неофит Рилски“, 2019, с. 33–42.

³ Перчеклийски, Л. *Ахтаровият царственик от 1844 г. Текст и изследване*. София: Балид-Инс, 2013, 184 с.

твърди, че Ахтаровата преправка е с „онароднен език“ ([20] Пандурски 1972: 56–63), т.е. той е изграден според принципите на Новобългарската книжовна школа от втората четвърт на XIX век, без да скъсва напълно с традицията, която достига до Възраждането чрез дамаскинската литература и чрез църковнославянския език. Анализът в статията ще покаже дали това твърдение е вярно само за граматичната система на езика в паметника, или се отнася и за лексиката и словообразуването (в частност – имената на лица).

Реализирането на посочената цел е подчинено на изпълнението на редица конкретни *задачи*:

- 1) да се ексцерпират имената на лица в текста;
- 2) производните названия от славянски произход да се класифицират по словообразователни модели;
- 3) да се представят имената на лица от чужд произход (гръцизми, германизми, романизми и ориентализми);
- 4) да се направят изводи за съотношението между народна и книжовна (традиционна) лексика в паметника.

Имената на лица са сравнително добре проучени в съвременния български език (*книжовен език* – [16] Младенов 1939, [9] Захаревич 1959, [18] Мурдаров 1977, [3] Балтова 1978₁, [7] Граматика 1983, [22] Радева 1991 и др.; *диалекти* – [13] Кочев 1971, [5] Василева 2009, [28] Тетовска-Троева 1988, [29] 1992, [30] 1996 и др.). Проблемът е изследван както в паметниците от *старобългарския* ([33] Цейтлин 1986, [8] Давидов 1991, [10] Ефимова 2011 и др.) и *среднобългарския* период ([26] Спасова 1999, [17] Мострова 2015 и др.), така и в епохата на *Българското предвъзраждане* ([34] Шимански 1968, [14] Кочева 1968 и др.) и *възраждане* ([4] Балтова 1978₂ и др.). Имената на лица в Ахтаровия царственик от 1844 г. досега не са подлагани на анализ.

В тази статия съществителните имена са разпределени в две основни групи: 1) домашна и традиционна славянска лексика и 2) чуждозикови заемки. При класификацията славянските названия са разграничени по род и по словообразователни модели, а заемките – по произход. Съществителните имена в различните модели са подредени по азбучен ред. Някои от архаичните названия и тези с по-особен правопис са представени с лексикалните си значения.

1. Непроизводни названия от славянски произход и имена на лица с непрозрачна словообразователна структура

Сред названията в Ахтаровия царственик са засвидетелствани някои имена на лица, които са или непшепроизводни съществителни, или пък са с неясна словообразователна структура. Такива са наименованията:

- а) мъжки род: *богъ, братъ, внукъ, врагъ, мужъ, робъ, сѣнь, челоуѣкъ*;
- б) женски род: *вдова, дщерь, жена, матеръ, сестра*;
- в) среден род: *дете, плѣма*.

По-голямата част от посочените примери са роднински названия (*майка, баща, син, дъщеря, сестра, брат, внук*). С църковнославянски фонетичен облик са наименованията *мужъ, чловѣкъ* и *плѣмь*. На книжовната традиция принадлежат още облиците *вдова, дщерь* и *матерь*. Названието *дете* може да се схване и като образувано с деминутивния суфикс *-е*, получен от стб. *-а* (вж. [31] Тотоманова 1997: 73).

2. Словообразователни модели при названията от славянски произход

2.1. Имена от мъжки род

2.1.1. Словообразователен модел с наставка *-ник*

Наставката е общославянска ([24] Славски 1974: 90) и е свойствена както за книжовния, така и за българския народен език във всички периоди на неговата история⁴.

а) Прости наименования:

- девербални образувания: *наслѣдникъ, оброчникъ* ‘годеник’, *отступникъ, посланникъ* ‘пратеник’, *совѣтникъ*;
- десубстантивни образувания: *данникъ* ‘данъкоплатец’, *кнѣжникъ, конникъ, поданникъ, помощникъ, разбоиникъ*;
- деадективни образувания: *блудникъ, мученикъ, началникъ, послушникъ, праведникъ, свещеникъ, художественникъ*.

б) Сложни наименования:

- с главна девербална основа: *идолопоклонникъ*;
- със сложна деадективна основа: *богопротивникъ, военачалникъ, велікомученикъ, градоначалникъ*.

Словообразователният модел е богат на названия. Към него се отнасят както прости, така и сложни образувания. Повечето имена са с проста девербална, десубстантивна и деадективна словообразователна основа. В групата на сложните облици преобладават названията с деадективна основа, които представляват композита от втора степен⁵, т.е. името *богопротивникъ* се схваща като образувано от сложното прилагателно *богопротивен*.

С църковнославянски/руски фонетичен облик са наименованията *оброчникъ, отступникъ, совѣтникъ, блудникъ, мученикъ, началникъ, свещеникъ, художественникъ, военачалникъ* и *велікомученикъ*. Традиционно книжовни са и названията *посланникъ, данникъ* и *кнѣжникъ*.

⁴ Вж. Перчеклийски, Л. *Словообразователни категории и типове при съществителните имена в Троянския дамаскин от XVII век*. Благоевград: УИ „Неофит Рилски“, 2008, с. 56.

⁵ Термините „сложно съществително от първа степен“ (образувано от съчетаването на две пълнозначни лексеми) и „сложно съществително от втора степен“ (мотивирано от сложна дума) са въведени в употреба от чешкия езиковед Фр. Травничек ([32] Травничек 1951).

2.1.2. Словообразователен модел с наставка *-тел*

Съществителните имена с наставка *-тел* са били свойствени за старобългарския книжовен и народен език ([8] Давидов 1991: 191). Въпреки че в историческия развой на българския език са отпаднали от диалектите, имената на *-тел* са били винаги неизменна част от книжовния ни език в различните периоди ([17] Мострова 2015: 15–30). Това се отнася и за писмения език на народна основа, характерен за новобългарските дамаскини⁶. В този смисъл деятелните имена с наставка *-тел* се разглеждат като книжовни лексикални елементи в епохата на Възраждането. Тяхната продуктивност се засилва от влиянието на църковнославянския език ([11] Жерев, Станков, Цойнска 1989: 112).

а) Прости наименования:

– девербални облици: *владетель, житель, мучитель, неприцель, побъдител, правитель* ‘водач’, *предводител, прицель, родител, свидетель, оучитель, читатель*.

б) Сложни наименования:

– с главна девербална основа: *отцѣругателъ*.

Словообразователният модел е сравнително добре представен. Преобладават простите девербални формации.

2.1.3. Словообразователен модел с наставка *-ец* (с фонетичен вариант *-иц*)

Наставката *-ец* (получена от стб. *-ьць*) е полифункционална ([8] Давидов 1991: 185–186). В историята на българския език наставката е присъща както на книжовната, така и на говоримата му форма ([7] Граматика 1983: 50; [13] Кочев 1971: 120, 134, 141).

а) Прости наименования:

– десубстантивни названия: *босанецъ, европеицъ, іліріецъ, латинецъ, нѣмецъ, отецъ, праотецъ, терговицъ, черногорецъ*;
– деадективни названия: *хитрецъ*.

б) Сложни наименования:

– с главна девербална основа: *звъздочетецъ* ‘звездоброец’, *земледелецъ, иконоборецъ, иконописецъ, лѣтописецъ, песнописецъ, цареоубіецъ, чудотворецъ*.

Моделът е добре представен и включва прости и сложни названия. При простите образувания наставката се свързва с десубстантивни (предимно народностни имена) и деадективни основи, а при сложните – с главни девербални основи (*-чет-*, *-бро-*, *-дел-* и др.), които са пояснени от основи на различни субстантиви (*звъзд-*, *земл-*, *икон-* и др.). Двете части на сложната дума са свързани със съединителни гласни *-о-*

⁶ Вж. Перчеклийски, Л. *Словообразователни категории и типове при съществителните имена в Троянския дамаскин от XVII век*. Благоевград: УИ „Неофит Рилски“, 2008, с. 56, 79.

и -е-. С подчертано книжовна употреба са композитата *звъздочетецъ*, *земледелецъ*, *иконоборецъ*, *иконописецъ* и *лътописецъ*.

2.1.4. Словообразователен модел с наставка -ин

С наставката -ин се образуват *nomina singulativa* ([8] Давидов 1991: 180). Суфиксът се присъединява както към домашни/славянски (*славен-инъ*, *гражданинъ*), така и към чуждоезикови основи (*кашмакан-инъ*).

В Ахтаровия царственик са засвидетелствани само прости десубстантивни образувания: *болгаринъ*, *булеринъ* ‘болярин’, *венецианинъ*, *воинъ*, *гражданинъ*, *кашмаканинъ* ‘каймакамин’, *моравленинъ*, *рицепинъ* ‘съветник’, *римланинъ*, *росианинъ*, *славенинъ*, *християнинъ*.

Голяма част от засвидетелстваните облици са имена за етническа (*болгаринъ*, *моравленинъ*, *римланинъ*, *росианинъ*, *славенинъ*), жителска (*венецианинъ*, *гражданинъ*) или религиозна (*християнинъ*) принадлежност. Други са названия на административни длъжности и служби (*булеринъ*, *воинъ*, *кашмаканинъ*, *рицепинъ*). Книжовни фонетични черти съдържат названията *болгаринъ*, *росианинъ*, *моравленинъ*, *римланинъ*. Редукция на неударено *o* в *у* е налице в облика *булеринъ*. С ориенталска (османо-арабска) основа са названията *кашмаканинъ* и *рицепинъ*. Поради съчетаването на чуждоезиков и домашен елемент тези имена представляват лексикални хибриди ([25] Сотирова 2016).

2.1.5. Словообразователен модел с наставка -ар

Обикновено наставката -ар се свързва с „глаголни корени“ и „с готови именни основи“ ([16] Младенов 1939: 162–163) за образуване съответно на *nomina agentis* (*писар*, *пъдар*) и *nomina actoris* (*вратар*, *винар*). В историята на българския език суфиксът е останал както книжовен, така и народен ([7] Граматика 1983: 48; [13] Кочев 1971: 127).

В Ахтаровия царственик с наставката са образувани следните десубстантивни формации: *господаръ*, *главатаръ*, *овчаръ*.

2.1.6. Словообразователен модел с наставка -ач

И този суфикс е книжовно-народен и по принцип се свързва с девербални основи ([16] Младенов 1939: 171). В Ахтаровия царственик са засвидетелствани названията *копачъ* и *врачъ*.

2.1.7. Словообразователен модел със стари наставки *-j(ъ) и *-j(a)

Двата суфикса са много продуктивни в старобългарския език ([8] Давидов 1991: 187). Голяма част от тези названия са запазени в историята на книжовния и народния ни език.

а) Прости наименования:

- девербални образувания: *вождъ*, *предтеча*;
- десубстантивни образувания: *баща*, *шура*.

б) Сложни наименования:

– с главна девербална основа: *велможъ*, *чародѣй*.

Словообразователният модел е представен от по няколко прости (с девербална и десубстантивна основа) и сложни (с главна девербална основа) названия. С подчертано книжовна употреба са имената *предтеча*, *велможъ* и *чародѣй*.

2.1.8. Словообразователен модел при безсуфиксните образувания

Безсуфиксните съществителни са били характерни за старобългарския език ([8] Пак там: 176–177) и през цялата история на езика ни имат статута на книжовно-народни форми.

а) Прости наименования:

– девербални облици, образувани чрез конверсия: *народъ*, *пророкъ*, *слуга*;

– десубстантивни облици: *арбанасъ* ‘албанец’, *арапъ* ‘арабин’, *буемъ* ‘чех’, *влахъ*, *грекъ*, *чехъ*.

б) Сложни наименования:

– с главна девербална основа: *воевода*.

Моделът е представен от 1) девербални названия, които означават *nomina agentis* (*пророкъ*, *слуга*, *воевода*) или семантични *nomina collectiva* (*народъ*), и 2) десубстантивни имена, които изразяват народностна принадлежност (*арбанасъ*, *арапъ*, *буемъ*, *влахъ*, *грекъ*, *чехъ*). Преобладават простите образувания. С църковнославянски фонетичен облик е думата *грекъ*. Елизия на *х*, характерна за голяма част от българските народни говори, и редукция на *о* в *у* има в названието *буемъ*. Народна черта (ротацизъм) е налице и в облика *арбанасъ*.

2.1.9. Словообразователен модел с наставка *-ак/-як*

Наставката е полифункционална и е разпространена във всички славянски езици ([16] Младенов 1939: 168–170). В Ахтаровия царственик моделът е представен от няколко наименования. С десубстантивна основа са етнонимите *полакъ* и *словакъ*, а с деадективна основа е руската лексикална заемка *дуракъ*.

2.1.10. Засвидетелствани са *единични названия*, образувани с наставките:

– девербални названия: *-ика*: *владика*;

– деадективни названия: *-(ом)ах*: *сиромахъ*; *-оша*: *юноша*.

2.1.11. Само в *множествено число* са засвидетелствани някои народностни и жителски имена: *авари*, *албанаси* ‘арбанаси’, *алани*, *амазоніе* ‘амазонки’, *амги*, *арвати* ‘хървати’, *арнаути*, *брандабургги*, *вери*, *галати*, *гуни* ‘хуни’, *гомери*, *готи*, *даки*, *далмати*, *еврее*, *ерцегѡвни*, *іспани*, *каппадоки*, *кροати* ‘хървати’, *куцовласи*, *латіни*, *лехи* ‘поляци’,

маџари ‘маджари, унгарци’, *місіни*, *москали* ‘московци’, *печенеги*, *серби*, *скиџи*, *татарї*, *траки*, *турџи*, *оугари*, *франџузи*, *харвати*.

При тези названия е трудно да се определи дали в единствено число приемат суфикс за единичност *-ин* или пък са безсуфиксни образувания. За колебанията в езика на Ахтаровия царственик говори разнообразната употреба на думата *хърватин* (*харвати*, *арвати*, *кroatи*). Народна елизия на *х* е налице при облика *ерџеговни*. С църковнославяски/руски фонетичен облик са названията *гуни* и *серби*.

2.2. Имена от женски род

Имената на лица от женски род са сравнително слабо представени в Ахтаровия царственик.

2.2.1. Словообразователен модел с наставка *-иц(а)*

Наставката е полифункционална, т.е. чрез нея „се образуват имена от женски род с различна семантика“ ([8] Давидов 1991: 184). В старобългарския и среднобългарския език той е водещ за образуването на лица жени.

В Ахтаровия царственик със суфикса са образувани следните десубстантивни имена: *братаница* ‘племенница’, *девица* и *царица*.

2.2.2. Словообразователен модел с наставка *-ин(а)/-ин(я)*

Двата суфикса имат различен произход. Произлизат съответно от старобългарските наставки *-ин(а)* и *-ын(и)* ([8] Давидов 1991: 181]).

Десубстантивни названия: *княгиня*, *дружина*.

2.2.3. Регистриран е и *единичен* десубстантивен облик от женски род с наставката *-ск(а)*: *войска*.

Сред имената от женски род са засвидетелствани две хибридни образувания: *царица* (латинска основа *цар-* и славянски суфикс *-иц(а)*) и *княгиня* (германска основа *княг-* и славянски суфикс *-ин(я)*).

2.3. Имена от среден род

2.2.15. *Единични облици* от среден род са образувани с наставките:

-д(о): *чадо*;

-ств(о): *войнство*.

Девербалното название *чадо* (от стб. члти) е фонетичен русизъм. Десубстантивното име *войнство* е колективно наименование.

3. Чуждоезикови заемки

3.1. *Имена на лица, отнасящи се към религиозната сфера*:

а) гърцизми: *апостоль*, *архїерей*, *архїепископъ*, *дїаволь*, *епыскопъ*, *еретикъ*, *идоль*, *їнок*, *калугерь*, *мітрополїтъ*, *монахъ*, *патрїархъ*, *попъ*;

б) ориентализми: *гавуръ* ‘неверник’;

в) романизми: *папа* ‘папа, духовен баща’ (от лат.).

3.2. Имена на лица, означаващи някакъв административен сан, чин или титла:

а) гръцизми: *даскалъ*, *десподъ*, *севастократоръ*, *фѣлософъ*;

б) ориентализми: *باشъ* ‘предводител’, *бейлербей*, *везиръ*, *еничаръ*, *султанъ*, *чиракъ*;

в) романизми: *баронъ* (от фр.), *генералъ* (от лат.) *командиръ* (от фр.), *пастыръ* ‘духовен водач’ (от лат.), *сулдатъ* ‘войник’ (от итал. *soldato*), *царъ* (от лат. *cesar*);

г) германизми: *кназь*, *кралъ*, *герцогъ* ‘херцог’.

С неясен произход е думата *жупанъ*.

По традиция чуждоезиковите заемки (гръцки, германски и романски) се отнасят към книжовния лексикален пласт. Голяма част от западноевропейските названия са възприети чрез посредничеството на руския език (*баронъ*, *генералъ*, *командиръ*, *сулдатъ*, *кралъ*). С руски фонетичен облик са формациите *кназь* и *герцогъ*. Ориентализмите са проникнали в българския език чрез народните говори в условията на двуезичие по време на османското владичество.

3.3. Чуждоезикови заемки са и думите *раа* (от тур.) и *хора* (от гр.). Първата от тях представлява семантично събирателно, а втората прилежава форма само за множествено число.

* * *

Сред славянските названия в Ахтаровия царственик са регистрирани формации и от трите рода. С най-много примери се отличават имената от мъжки род. Продуктивни словообразователни модели са оформени с наставките *-ник*, *-тел*, *-ец* и *-ин*. С по-малко наименования са моделите със суфикси *-ар*, *-ач*, **-j(ъ)/-j(a)*, *-ø* и *-як/-ак*. Засвидетелствани са и единични облици, образувани с наставките *-ик(a)*, *-(ом)ах* и *-ош(a)*.

Наставката *-ник* се свързва с девербални, десубстантивни и деадективни основи, *-тел* – само с девербални, *-ец* – с десубстантивни и деадективни, и *-ин* – с десубстантивни.

Повечето от названията са с проста основа. Сложни наименования са налице при словообразователните модели с наставки *-ник*, *-тел*, *-ец*, **-j(ъ)* и *-ø*.

Сред названията с наставка *-ин* се срещат и хибридни формации, при които е налице съчетаването на чужда основа със славянски суфикс (*кашмакан-ин*, *реджеп-ин*).

Много от народностно-жителските названия са засвидетелствани само в множествено число, поради което е трудно да се определи суфиксът в сингулативната им форма (*мисини*, *арвати* и др.). Други етноними от мъжки род са образувани с наставките *-ец*, *-ин*, *-ш* и *-ак/-як*.

Наименованията от женски и среден род са значително по-малко. Словообразователен модел формират само имената със суфикс *-иц(a)*. Единични облици са засвидетелствани с наставките *-ин(a)/-ин(я)* (ж.р.)

-*д(о)* и -*ств(о)* (ср.р.). Сред имената от женски род са налице някои хибридни образувания.

Голяма част от славянските имена на лица са книжовни формации. Те са дошли или от домашната традиция (старобългарски, среднобългарски), или под влияние на църковнославянския език (руска фонетична редакция на старобългарския книжовен език). Например такива са имената с наставка *-тел* (*учител, мучител, приятел* и др.). При някои от названията личи руско фонетично (*кнзъ, герцогъ, мучитель, болгаринъ, блудникъ, свещеникъ, художественикъ* и др.) или лексикално (*дурак*) влияние.

Към имената на лица са разгледани и някои семантични (*народ*) и словообразователни (*войска, дружина, войнство*) събирателни.

В Ахтаровия царственик са регистрирани и множество чуждоезикови (неславянски) лексикални заемки. В по-голямата си част това са термини от религиозна сфера (предимно гръцки) или названия на лица според някаква административна длъжност (гръцки, ориенталски, романски и германски).

Литература

- [1] Ангелов 1966: Ангелов, Б. *Рилска преправка на „История славяноболгарская“*. Увод и бележки от Боню Ст. Ангелов. София: БАН, 1966.
- [2] Аронов 1969: Аронов, Й. Реликви на творческия гений на народа. // *Вечерни новини*, 2402.1969.
- [3] Балтова 1978₁: Балтова, Ю. За словообразователната и лексикална семантика на някои видове *nomina agentis* в съвременния български език (с оглед на представянето им в тълковен речник). В: *Славистичен сборник* (По случай VIII международен конгрес на славистите в Загреб-Люблина). София: БАН, 1978, с. 129–135.
- [4] Балтова 1978₂: Балтова, Ю. *Сложни съществителни имена в българския книжовен език през епохата на Възраждането (словообразователно-семантичен и функционален анализ)*. Дисертация. София, 1978.
- [5] Василева 2009: Василева, Л. *Българското словно богатство*. София: Мултипринт, 2009, 460 с.
- [6] Велчева 1980: Велчева, Б. Старобългарската традиция в разволя на българския книжовен език през Възраждането. Във: *Вековни български езикови традиции*. (Съст. Е. Георгиева) Народна просвета, София, 1980.
- [7] Граматика 1983: *Граматика на съвременния български книжовен език. Т. II, Морфология*. София: БАН, 1983, 511 с.
- [8] Давидов 1991: Давидов, А. Словообразуване на съществителните. В: *Граматика на старобългарския език. Фонетика, морфология, синтаксис*. (Ред. Ив. Дуриданов). София: БАН, 1991, с. 176–195.
- [9] Захаревич 1959: Захаревич, Е. А. Производные основы со значением лица в современном болгарском языке. В: *Вопросы грамматики болгарского литературного языка*. Москва: АН СССР, 1959, с. 107–147.

- [10] Ефимова 2011: Ефимова, В. С. *Наименования лиц в старославянском языке: способы номинации и приоритеты выбора*. Москва: Институт славяноведения РАН, 2011, 224 с.
- [11] Жерев, Станков, Цойнска 1989: Жерев, Ст., Станков, В., Цойнска, Р. *История на българския книжовен език*. София: Народна просвета, 1989.
- [12] Иванова 2017: Иванова, Д. *История на новобългарския книжовен език*. Пловдив: УИ Паисий Хилендарски, 2017, 520 с.
- [13] Кочев 1971: Кочев, Ив. Диалектни категории и типове при словообразуването на съществителното име (съпоставително изследване върху материал от три български говора). // *Известия на Института за български език*, кн. 20, 1971, с. 107–185.
- [14] Кочева 1968: Кочева, Ем. За някои особености на жителските и народностните названия в дамаскините. В: *Славистичен сборник (По случай VI международен конгрес в Прага)*. (Отг. ред. Л. Андрейчин, Ст. Стойков). София: БАН, 1968, с. 131–138.
- [15] Маждракова-Чавдарова 1985: Маждракова-Чавдарова, О. *Възрожденецът Стефан Пенев Ахтар*. София: Народна просвета, 1985, 204 с.
- [16] Младенов 1939: Младенов, Ст. *Грамматика на българския език* (Фототипно издание). София: Изд. Казанлъшка долина, 1939, 440 с.
- [17] Мострова 2015: Мострова, Т. Словообразователни тенденции в развитието на българския книжовен език през Средновековието. (Кирило-Методиевските традиции в паметници от XIV век). // *Кирило-Методиевски студии*, кн. 24. София, 2015, 272 с.
- [18] Мурдаров 1977: Мурдаров, Вл. *Девербативни субстантиви за означаване на лица в славянските езици*. Дисертация, София, 1977.
- [19] Пандурски 1965: Пандурски, В. Църковният музей в София. // *Духовна култура*, № 10, 1965, с. 7–13.
- [20] Пандурски 1972: Пандурски, В. Нов търновски препис-преправка на Паисиевата „История славяноболгарская“ от 1844 г., съхраняван в Църковния историко-археологически музей в София. // *Духовна култура*, № 12, 1972, с. 56–63.
- [21] Радев 2012: Радев, Ив. *Паисий Хилендарски и търновския край*. Велико Търново: Абагар, 2012, 174 с.
- [22] Радева 1991: Радева, В. *Словообразуването в българския книжовен език*. София: УИ Св. Климент Охридски, 1991.
- [23] Русинов 1999: Русинов, Р. *История на новобългарския книжовен език*. Велико Търново: Абагар, 1999, 528 с.
- [24] Славски 1974: Sławski, Fr. Zarys słowotwórstwa prasłowiańskiego. In: *Słownik prasłowiański*. Т. I., А–В, Wrocław, 1974, 120.
- [25] Сотирова 2016: Сотирова, Н. *Българо-гръцки лексикални хибриди (Съществителни имена)*. Дисертация за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“. Благоевград, 2016.
- [26] Спасова 1999: Спасова, М. Производни съществителни за означаване на лица в старобългарския и среднобългарския превод на Oratio XXXVIII (Слово на Рождество Христово) от Григорий Богослов. // *Търновска книжовна школа*, Т. 6, Велико Търново, 1999, с. 231–253.

- [27] Стефанов 2007: Стефанов, П. *Отец Пантелеймон Хилендарец и неговият принос към Българското възрождане*. [http://www.pravoslavie.bg/old/index.php?option=com_content&task=view&id=7267&Itemid=58&feed=rss10&date=2009-01-01,31/05/2007]
- [28] Тетовска-Троева 1988: Тетовска-Троева, М. *Отглаголни имена за лица в българските говори. Nomina agentis*. София: БАН, 1988, 204 с.
- [29] Тетовска-Троева 1992: Тетовска-Троева, М. *Десубстантивни деятелни имена в българските говори. Nomina actoris*. София: БАН, 1992, 173 с.
- [30] Тетовска-Троева 1996: Тетовска-Троева, М. Атрибутивни имена за лица в българските говори от Македония. В: *Лингвистични студии за Македония*. (Съст. Ив. Кочев). София: Македонски научен институт, 1996, с. 382–452.
- [31] Тотоманова 1997: Тотоманова, А.-М. Проблеми на имената с nt-основи в старобългарския език. // *Palaeobulgarica/Старобългаристика*. XXI, кн. 3, 1997, с. 70–76.
- [32] Травничек 1951: Trávníček, Fr. *Mluvnice spisovné češtiny*. Praha, 1951.
- [33] Цейтлин 1986: Цейтлин, Р. М. *Лексика древнеболгарских рукописей X–XI вв*. София: БАН, 1986, 356 с.
- [34] Шимански 1968: Szymański, T. *Słowotwórstwo rzeczownika w bułgarskich tekstach XVII–XVIII wieku*. Wrocław - Warszawa - Kraków, 1968, s. 198.